

У СПОМЕН И СЛАВУ СВЕТОГ ЈОВАНА ВЛАДИМИРА

КЊИГА 6-1

МЕЂУНАРОДНИ НАУЧНИ СКУП
„СВЕТИ ЈОВАН ВЛАДИМИР КРОЗ ВЈЕКОВЕ –
ИСТОРИЈА И ПРЕДАЊЕ (1016-2016)“
Бар, 15-17. септембар 2016. године

ИСТОРИЈА, ЦРКВЕНО ПРЕДАЊЕ
И КУЛТ СВЕТОГ ЈОВАНА ВЛАДИМИРА

АУТОРСКО ИЗДАЊЕ ПОВОДОМ ОБИЉЕЖАВАЊА
1000-ГОДИШЊИЦЕ МУЧЕНИЧКОГ СТРАДАЊА
СВЕТОГ ЈОВАНА ВЛАДИМИРА (1016–2016)

С БЛАГОСЛОВОМ
АРХИЕПИСКОПА ЦЕТИЊСКОГ,
МИТРОПОЛИТА ЦРНОГОРСКО-ПРИМОРСКОГ
И ЕГЗАРХА СВЕШТЕНОГ ТРОНА ПЕЊКОГ
ГОСПОДИНА АМФИЛОХИЈА

Издавачи:

Митрополија црногорско-приморска
ИИУ СВЕТИГОРА

За издаваче:

Протопрезвитер–ставрофор Обрен Јовановић
Протопрезвитер–ставрофор Радомир Никчевић

Едиција: Свети Јован Владимир, Књига VI, свеска 1

Уредници издања:

др Васиљ Јововић
Протопрезвитер–ставрофор Гојко Перовић
Протопрезвитер–ставрофор Велибор Џомић

Рецензенти:

Проф. др Срђан Рудић, Проф. др Божидар Зарковић,
Проф. др Љубомир Милутиновић, Проф. др Ана Елаковић Ненадовић,
Протопрезвитер-ставрофор проф. др Саво Денда, Проф. др Марко Атлагић

Лектура: Весна Годоровић

Преводиоци:

др Весна Вукићевић, ма Благоје Рајковић, Јана Рајковић,
Зоран Дубљевић, Протопрезвитер Никола Гачевић

Дизајн и припрема за штампу: Презвитер Александар Орландић

Штампа: Ротографика, Суботица

Тираж: 1000 примјерака

У СПОМЕН И СЈАВУ СВЕТОГ ЈОВАННА ВЛАДИМИРА

КЊИГА 6-1

МЕЂУНАРОДНИ НАУЧНИ СКУП
„СВЕТИ ЈОВАН ВЛАДИМИР КРОЗ ВЈЕКОВЕ –
ИСТОРИЈА И ПРЕДАЊЕ (1016-2016)“
Бар, 15-17. септембар 2016. године

ИСТОРИЈА, ЦРКВЕНО ПРЕДАЊЕ
И КУЛТ СВЕТОГ ЈОВАННА ВЛАДИМИРА

Цетиње
2018.

**МЕЂУНАРОДНИ НАУЧНИ СКУП
„СВЕТИ ЈОВАН ВЛАДИМИР КРОЗ ВЈЕКОВЕ –
ИСТОРИЈА И ПРЕДАЊЕ (1016-2016)“**

Бар, 15-17. септембар 2016. године

Организациони одбор:

- Архиепископ цетињски митрополит црногорско-приморски др Амфилохије, председник
- Епископ будимљанско-никшићки Јоаникије, потпредседник
- Проф. др Богољуб Шијаковић
- Др Душан Батаковић
- Проф. др Ненад Милошевић
- Др Радослав Распоповић
- Доц. др Ђорђе Ђекић
- Др Срђан Пириватрић
- Др Будимир Алексић
- Мр Младен Загарчанин
- Павле Јакоја Брајовић
- Предраг Вукић
- Јован Маркуш
- Протопрезвитер-ставрофор доц. др Велибор Џомић
- Протопрезвитер Јован Пламенац, секретар

Научни одбор:

- Архиепископ охридски митрополит скопски др Јован, председник
- Проф. др Богољуб Шијаковић
- Др Борис Милосављевић
- Мр Младен Загарчанин
- Протопрезвитер-ставрофор доц. др Велибор Џомић, секретар

СМРТ ЈОВАНА ВЛАДИСЛАВА У КОНТЕКСТУ ХАГИОГРАФСКИХ ЧУДА КАЖЊАВАЊА СМРЋУ

Сажетак: У чланку се даје анализа једне епизоде из Дукљанске хронике када умире Јован Владислав, а пред смрт му се чини да га убија Св. Јован Владимир. Тај догађај се посматра у ширем контексту сличних хагиографских прича из старе словенске књижевности и њихове библијске основе (Мојсије, Илија, Јелисеј, Давид). Узимају се у обзир ликови светих: Симеона, Саве, Стефана Дечанског, као и Бориса Бугарског (из латинске традиције). Показује се најближи контекст таквих убистава, посматраних као испуњавање Божије воље, дакле сакрализирано кажњавање смрћу од стране светих: Димитрија, Меркурија, Ђорђа и (арх)анђела, оних епизода које су ушле у стару српску хагиографску традицију.

Кључне речи: Дукљанска хроника, Јован Владислав, Св. Јован Владимир, стара српска књижевност, хагиографија, Рах Byzantino-Slava

Сласт рађа грѣх, а грѣх учињен рађа смрт – каже Св. Апостол Јаков (Јк 1,15), а и Св. Апостол Павле учи да је *плата за грѣх - смрт* (Рим 6,23). У 1. Књизи Самуиловој налазимо да је Господ тај који убија и спушта у гроб (1 Сам 2,6, уп. 5. Мој 32,39), а избор начина за испуњавање Његове воље је изузетно богат. Много библијских узора је ушло у хришћанску књижевност, у тој мери и у старословенску, па у химнографији, хагиографији и хомилетици налазимо стотине разних повода, начина, примера за убијање и кажњавање смрћу.

Често Бог користи анђеле¹, и свеце да преко њих испуни своју казну. Свети Павле поставља реторичко питање: *Ко ће оптужити избране Божије? Бог који правда? Ко ће осудити?* (Рим 8, 33-34).

У *Љетопису попа Дукљанина*, конкретно у његовом шестом делу *De vita obituque Joannis Vladimiri, regis Dalmatiae* (XXXVI)

1 Већ крајем деветог века у свом *Слову о Светим арханђелима Михаилу и Гаврилу* Св. Климент Охридски пише да неки од анђела су слати на земљу „на казњ и мѣсть нечѣстѣвѣмъ“, Климент Охридски, *Сѣбрани сѣчинения*, т. 1, обрадили Б. Ст. Ангелов, К. М. Куев, Хр. Кодов, Софија 1970, 266-267, 280, 283.

смрт Јована Владислава, подмуклог убице Светог мученика Јована Владимира, описује се као посмртно чудо свеца:

„У то време, када је пренето тело блаженог Владимира из Преспе у Крајину, цар Владислав је сакупио војску и дошао је да заузме земљу блаженог Владимира и град Драч, као што му је био обећао цар Василије због убистава које је починио. Док се тако налазио пред Драчом, једног дана док је вечерао и седео за трпезом, изненада му се приказао наоружани војник у лику Светог Владимира [subito apparuit ei miles armatus et in effigie sancti Vladimiri]. И веома претрашен гласно је почео да виче: „Дођите брзо, војници! Брзо дођите и спасите ме јер Владимир хоће да ме убије [quia Vladimirus occidere me vult!]” И рекавши ово устао је са свог престола у жељи да побегне. Изненада га је анђео ударио [statimque percussus ab angelo] и он се срушио на земљу и умро је телом и душом. [...] И тако се збило да опаки убица, који је седећи за ручком наредио да се одруби глава блаженом Владимиру, и који је од њега начинио мученика, да је он сам за време вечере био убијен да постане Сатанин анђео [ut angelus Satanae efficeretur]”.²

Слика анђела има овде више значаја – Свети Владимир испуњава Божију вољу и убија свог убицу. Према речима Светог Писма, није то „освета за себе”, али је доказ гњева Божијег „јер је написано: Моја је освета, ја ћу вратити, говори Господ” (Рим 12,19; 5 Мој 32,35); једино у таквом смислу можемо да видимо у тој (и таквој) казни не само сакрално чудо успостављања Божије правде на земљи, но и принцип *ius talionis* или *contrapasso*.³

Ова појава јесте интервенција анђела Господњег, али за Владислава – изгледа само за њега – анђео прима облик (effigies) Светог Владимира у виду наоружаног војника⁴ који га смртно погађа и тако га претвара у анђела Сатане.⁵ У том случају, посмртно чудо

2 *Gesta Regum Sclavorum*. Т.1, Критичко издање и превод. Приредила и превела Д. Кунчер. Уредник Т. Живковић, Београд 2009, 136-139; прештампано у књизи *У спомен и славу Светог Јована Владимира*, књ. 2, св. 1, Цетиње 2016, 52-55, в. још 236-237, 289 (овде са променом смисла: „и у сатану од руке анђелове преобраћен био”).

3 Д. Крстић, *Библијски мотиви у причи о Светом Јовану Владимиру у Летопису попа Дукљанина*, Црквене студије 13 (2016), 121.

4 О могућем изгледу тог војника видети: Н. Банашевић, *Летопис попа Дукљанина и народна предања*, Београд 1971, 198-200 (= *У спомен и славу Светог Јована Владимира*, књ. 2, св. 2, Цетиње 2016, 412-414).

5 У пролошком житију, састављеном у Трсту од стране Вићентија Ракића и штампаном први пут у *Послједованију свјатаго великомученика, чудотворца и мироточца Иоанна Владимира, царја сербскога у Венецији* 1802, Владислав умире „невидимоју рукоју поражен“, в. Д. Руварац, *О Св. Јовану Владимиру. Исторично књижевна цртица*,

свеца може се схватити и као нека врста чуда казне које је последица преступног чина, а које се овде јавља као посебан свечев задатак кажњавања преступника, посланство у функцији моралне регулације.⁶

Аутор непосредно повезује посмртно стање човека са анђеоском природом и говори да у случају смрти лошег човека умире не само његово тело, већ исто тако и душа, која постаје анђео Сатане. Тело Светог Владимира би пренесено из Преспе у Крајину, али је његова душа жива и Божијом вољом испуњава задатак кажњавања смрћу. Сам Владимир је имао анђеоску појаву [visione angelica] док је био у тамници: „Приказао му се анђео Господњи, који га је тешио и јавио му шта ће се збити [Apparuit ei in visione angelus Domini confortans eum et nuncias ei ea quae ventura erant]“.⁷ Ова појава и порука охрабрила је краљевског сужња. Мора се упозорити да форма ‘confortans eum’ директно повезује тај догађај са описом појаве анђела Исусу Хрису на Маслинској гори (Јк 22, 43)⁸, па би зато у преводу било боље ставити јеванђеоски израз „јавио се анђео [...] крепећи га“.⁹ Као што молитва на Маслинској гори наговештава страдање и смрт Исуса Христа, исто тако пред Јованом Владимиром у затвору анђео отвара пут страдања и мучеништва, који води у небеско краљевство.¹⁰ Још једном Бог је послао анђеле

Земун 1892, 27 (= *У спомен и славу...*, нав. дело, 2/1, 111).

6 I. Lis, *Śmierć w literaturze staroserbskiej (XII-XIV wiek)*, Poznań 2003, 110; И. Лис-Вјелгош, *Јован Владимир као владар, витез и светац. Стратегија креирања лика у казивању попа Дукљанина*, Црквене студије 13 (2016), 106.

7 *Gesta Regum Sclavorum*, нав. дело, 128-129 (= *У спомен и славу...*, нав. дело, 2/1, 44-45).

8 Vulgata: „apparuit autem illi angelus de caelo confortans eum“.

9 У старом преводу Ј. Суботића стоји „храбрећи га“, Д. Руварац, *О Св. Јовану Владимиру. Исторично књижевна цртица*, Земун 1892, 38 (= *У спомен и славу...*, нав. дело, 2/1, 122); видети на пр. кондак муч. Фоке (22 септембра): „от Ангел укрепљајем“ и др.

10 Предложена паралела између доласка арханђела Гаврила Марији Дјеви и пројављивањем анђела Јовану Владимиру у затвору није очигледна, мада се повезује са чињеницом да одмах после појаве анђела Косара делује „потакнута од Светога Духа“, видети А. Костић Тмушић, *Поетски елементи у структури Житија Светог Јована Владимира*, Црквене студије 13 (2016), 131, уп. коментар Т. Живковића, *Gesta Regum Sclavorum*. Т. 2, Београд 2009, 266 (= *У спомен и славу...*, нав. дело, 2/1, 72) и чланак Н. В. Ингама, *Мучеништво Светог Јована Владимира Дукљанина*, Летопис Матице српске год. 166, књ. 446, св. 6 (1990), 880, 886-887, где је у центру пажње подражавање Христовог страдања и паралела са Исусовим заточеништвом после хапшења, а Косара је оруђе божанске намере према Владимиру (= *У спомен и славу...*, нав. дело, 2/1, 374, 380-381). Сасвим није убедљива паралела са појавом анђела апостолима (Д. ап. 10, 3; 12, 1-17). Жеља Косаре да опере главу и ноге (caput et pedes) окованим затвореницима у том контексту садржи алузију и на прање ногу апостолима на Тајној вечери и на Господње речи „и ви сте дужни један другоме прати ноге“ (Јован 13,14), кад се уводи и мотив Јуде и издаје.

да сачувају краља – заседа на путу је пропала јер су Владислављеви војници видели да га чувају људи „који као да имају крила [quasi alas habentes] и као да у руци носе заставе [trophaea] ... и схватили су да су то Божји анђели [angeli Dei]”.¹¹

У хришћанској традицији улога анђела је огромна, највише пажње се додељује архистратигу Михаилу, и нешто мање Гаврилу; у егзегези и хомилетици појава готово сваког анђела који није у Светом Писму назван, везана је за Арханђела Михаила: спашавање Хагар у пустињи и Исака од очеве жртве, епизода са Валамом и магарицом, помоћ Гедону против Мидијанаца, објављивање Самсонова рођења његовој мајци, помоћ пророку Илији, силазак у вавилонску ужарену пећ код три младића, пренос Авакума са ручком Данилу у лављу јаму, разбијање Синахиримове асиријске силе, убијање цара Ирода, смрт неразумног богаташа и много других.¹²

Да видимо да ли и како се уклапају ти мотиви у стару традицију православне књижевности на Балкану.

Мотив смрти из руке светаца појављује се у старој књижевности у различитим списима, пре свега у житијама. Јунаци тих списа најчешће су описивани из финалне перспективе светости, али у већини случајева кажњавање смрћу се одвија док су у животу. Готово никад будући светац не убија сам, смрт долази уз помоћ других – или невидљиво, или преко анђела и већ канонизованих „старих” светаца или рукама других људи. Сви су убеђени да испуњавају Божију вољу и да је смрт грешника богоугодна да се не би изродило веће зло.

1. Један од најпознатијих мотива јесте када се владар који ће после бити признат за свеца бори да сачува православну веру, богодаровану владавину или свој престо; такви су случајеви са Св. царем Константином Великим, Борисом Бугарским, Стефаном Немањом или Стефаном Дечанским.

1.1. Цар Константин Велики, универзални модел свих хришћанских владара, слави се за „силу крепости” коју је добио од Го-

11 *Gesta Regum Sclavorum*, нав. дело, 134-135 (= *У спомен и славу...*, нав. дело, 2/1, 50-51). Ту епизоду можемо посматрати у контексту Псалма 90: *Јер ће Анђелима Својим заповедити за тебе, да те чувају на свима путевима твојим* и Псалма 33: *Ангел Господњи устаје око оних који се Бога боје, и избавља их.*

12 Видети С. Габелић, *Циклус арханђела у византијској уметности*, Београд 1991; М. Skowronek, „Świat cały ma Cię za obrońcę”: *Michał Archanioł w kulturze Słowian prawosławnych na Bałkanach*. Łódź 2008; А. Naumow, *Aniołowie w cerkiewnosłowiańskiej hymnografii*, *Rocznik Teologiczny LV* (2013), zesz. 1-2, 67-89.

спода да побеђује иноплеменике „ради вере”.¹³ Али осим тога да је, као Мојсије против Амалика, борац за веру и богоизабрани владар, цар Константин је наредио четири убиства у породичном кругу¹⁴ – таста, сина, супруге и зета, и у оквиру црквеног култа морало се суочити и с том чињеницом.

Смрт оца друге царева жене – Максимијана Херкулија није у нашој старој књижевности представљена у вези са Константином, мада неку алузију откривамо у *Житију деспота Стефана Лазаревића* Константина Филозофа¹⁵, када он спомиње лоше намере према свом, царском зету¹⁶. Зна се да је Константин победивши Максимијана поштедео му живот, али после откривења поредне завере осудио га на смрт (или понудио да се самоубије). У старим српским родословима ипак налазимо врло сликовито описану кончину Максимијана из чијих усана излази огањ, цело тело је препуњено црвима и од велике злобе су му искочили очи¹⁷. Његово име се спомиње, као мучитеља, и у текстовима везаним за Димитрија Солунског.

Сукоб цара Константина са сестриним мужем Ликинијем разгрнато представљају последњи бугарски средњовековни патријарх Јевтимије у свом *Похвалном слову Константину и Јелени*¹⁸, и српски родослови Загребачки и Пајсијев¹⁹, потпуно се међусобно слажући.

У даљем току родослова – пише Љиљана Јухас – приказује се Константинов сукоб са Ликинијем, до кога је дошло јер се Лики-

13 Данилов ученик, *Житије краља Стефана Дечанског*. У: *Данилови настављачи*, прир. Г. Мак Данијел, Стара српска књижевност 7, Београд 1989, 33-34.

14 У Загребачком родослову се говори још о Максенцију као стрицу цара Константина (видети: Љ. Стојановић, *Стари српски родослови и летописи*, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа. Прво одељење. Књ. XVI, Београд-Сремски Карловци 1927, 6). Уствари Максенције је био Константин шурак, он се удавио у Тибру код Милвијског моста приликом повлачења и његова одсечена глава би ношена за време победне параде.

15 Константин Филозоф, *Живот Стефана Лазаревића деспота српског*, прев. и напомене Г. Јовановић, Библиотека Књижевност и језик 17, Београд 2007, 23-25.

16 Љ. Јухас-Георгиевска, *Цар Константин у српској књижевности средњег века*, Зборник радова са Међународног научног скупа поводом 1700. годишњице Миланског едикта: *Свети цар Константин и хришћанство*, ур. Д. Бојовић, Том 2, Ниш 2013, 381-382.

17 У родословима Карловачком, Загребачком, Врхобрезничком, Љ. Стојановић, *Стари српски родослови...*, нав. дело, 8-9.

18 *Lobrede auf Constantin und Helene IX*, E. Kalužniacki, *Werke des patriarchen von Bulgarien Euthymius (1375-1393) nach den besten Handschriften*, Wien 1901 (Variorum Reprints 1971²; Велико Търново 2010³), 165-166.

19 Нешто краћа редакција у родослову Карловачком и Врхобрезничком, Љ. Стојановић, *Стари српски родослови...*, нав. дело, 10-15.

није окренуо паганству и почео да мучи хришћане. Константин је најпре покушавао молбама, а потом и претњама да одврати Ликинија од недела, хтео је и да га пресели у Солун. Овај га, међутим, није послушао, већ је почео да чини још гора дела (мучио је Јермила, Стратоника и мноштво других). Тада је Константин, чувши да Ликиније „бесни“ против хришћана, послао војнике да га убију.²⁰

О убијању сина Криспа и супруге Фаусте мало шире говори Григорије Цамблак у *Житију краља Стефана Дечанског*, када говори о његовом страдању од стране оца краља Милутина. Он овако пише:

„Јер и Велики Константин и први хришћански цар, толики и такав, ма колико да је био у побожности и природној премудрости, верујући лажним речима лукаве жене, и уби сина својега Приска [!], који је био добар и благ муж, а затим када је после сазнао да је она слагала, и њу уби судом праведним.“²¹

1.2. Бугарски покрститељ кнез Борис-Михаил у марту 866. године сурово је угушио јаку побуну народа против примања хришћанства и убио 52 бољара заједно са њиховим наследницима. Ипак, савест кнезу није била мирна, па се обратио папи Николи I са питањем да ли је тај поступак био праведан. У одговору папа, користећи цитате из Пс 26 (стих 4, 5 и 9) и пророка Језекиља (18,4.14-20.23), поучава да убиство није у складу са хришћанском етиком, а нарочито не сме се преносити одговорност са оца на сина, онда убијање наследника побуњених бољара није било у реду. Додаје још наредбу Господњу о опраштању дужницима (Мт 6,12) и речи апостола Јакова да „ће ономе бити суд без милости који не чини милости“ (Јк 2,13). Али узима у обзир неофитску ревност владара и његово незнање (*zelo Christianae religionis et ignorantia*), и разрешава га од тог поступка (*per Christi gratiam indulgentia de his et misericordiam consequemini*), под условом покајања (*poenitentia subsequente*)²².

20 Љ. Јухас-Георгиевска, *Цар Константин у српској књижевности*, нав. дело, 382.

21 Григорије Цамблак, *Књижевни рад у Србији*, прев. Лазар Мирковић, прир. Д. Петровић, Стара српска књижевност 12, Београд 1989, 51-52; Р. Радић, *Константин Велики. Надмоћ хришћанства*, Београд 2010, 137-138; С. Мишић, *Свети цар Константин у српским средњовековним житијима*, У: *Свети цар Константин и хришћанство*, нав. дело, *Међународни научни скуп поводом 1700. годишњице Миланског едикта 31. мај – 2. јун 2013*, Т. 1, 583-591. Постоји верзија да је Фауста убијена због прељубе, а да је умрла бачена у врелу воду у купатилу. У сваком случају Константин је наредио за њу, као и за њеног оца, *damnatio memoriae*.

22 *Отговорите на папа Николай I на допитванията на българите/ Responsa Nicolai papae ad consulta Bulgarorum*, гл. XVII, превод, бележки Д. Дечев, *Латински извори*

Папа је закључио да је ипак угушивање паганске реакције било спроведено уз Божију помоћ (*divina cooperante potetia*). Опис те помоћи налазимо под 866. годином у западнофраначким Бертинским аналима, у трећем делу писаном надбискупом ремским Хинкмаром (од 861. до 882. г.).²³ Према његовој причи, Борис уводи хришћанство упућиван Божијима знацима и недаћама (*signis atque afflictionibus*), али је то проузроковало побуну у дестет комитата. С кнезом је остало само 48 војника и са њима владар је кренуо према великом броју противника. Кад су изишли из опкољене тврђаве, одједном се на њиховом челу појавила седморица тајанствених ликова у покорничким оделима са упаљеним свећама у рукама.²⁴ Побуњеницима се учинило да се на њих сручила упаљена кућа, да их копитама ударају коњи, падоше непомични на земљу и предадоше се кнезу, који је показао милост свима осим поглаварима у броју 52. После тог догађаја Борис је послао у Рим свој мач и оклоп (*et arma quibus indutus fuerat, quando in Christi nomine de suis adversariis triumphavit, cum aliis donis sancto Pietro transmisit*). Тај дар хтео је да добије од папе Николе баварски и немачки краљ Лудвиг II, али је папа, извињавајући се, послао му само један мали део (*in partibus*).

1.3. Велики жупан Стефан Немања прво је решио проблем са „законопреступном браћом”: „Божјом помоћу и светог и преславног мученика Христовог Ђорђа победи непријатеље своје, иноплемене народе и падоше од оружја сви, и нестале њихов спомен са земље”, а један од браће је потонуо у реци Ситници, налик погибији Максенција у Тибру²⁵. Појава Светог Ђорђа је узрокована великим поштовањем које показује према њему Немања, обећавајући да му послужи „у све дане мога живота”. Избор свеца је везан за његову потврђену моћ деловања у име Исуса Христа; у молитви Стефан Немања понавља речи Ђорђа изречене у време мучења, да Господ буде милостив свим оним „који буду у беди и у невољи или у тамници или на мору па призову именом мојим Твоје човекољубље”. У одговору, Свети Ђорђе уочи битке јавља се „у војничком лику”

за *българската история/ Fontes latini historiae bulgaricae*, съст. и ред. И. Дуйчев, М. Војнов, С. Лишев, Б. Примов, Т. 2, София 1960, 80-82.

23 *Бертински летописи/ Annali Bertiniani*, увод, превод, бележки С. Лишев, *Латински извори...*, нав. дело, 287-288.

24 Ова појава личи донекле на присуство анђела у пратњи Владимира.

25 Стефан Првовенчани, *Житије Светог Симеона*, Исти, *Сабрана дела*, предг., прев., ком. Љ. Јухас-Георгиевска, изд. на српскосл. Т. Јовановић, Београд 1999, 28-33, 146-148.

свештенику који је служио у Цркви Св. Ђорђа у Звечану и обећава помоћ.²⁶

Потом је Стефан Немања, укрепљен благословом Цркве, покренуо одлучну борбу против јеретика. Његова суровост се упоређује са ревношћу пророка Илије који је заклао 450 Валових пророка (1 Цар 18): „једне спали [иждеже] а друге различитим казнама казни [...] А учитељу и начелнику њиховом Симеон одреза језик у грлу његовом...”.²⁷ Богоугодна дела Стефанова су упоређена и са Мојсијем, са његовим победама над фараоном и над Амаликом.²⁸

После блаженог престављења Немања, већ као Свети Симеон, „прешавши на боље” и „имајући смелост ка Господу и ка Пресветој Владичици Богородици”, сам испуњава молбе сина Стефана (а и других). Три посмртна чуда (четврто, пето и шесто) представљају свеца као помоћника у боју и бранитеља отаџбине²⁹. Чудо четврто прича о његовој интервенцији код Ниша у време бугарско-латинског напада на Србију 1214. године, када у поноћ „невидљиво расу [...] непријатеље”.³⁰

Потребно је поменути и смрт бугарског севастократора Стреза, код Доментијана и Теодосија, везану искључиво за Св. Саву. Стефан Првовенчани је, у *Житију Светог Симеона*, приписује Св. Симеону, који „прободе [прон’зи] овог злог” као што Св. Димитрије прободе цара Калојана, „рођака овог” (чудо пето). „Судбине праведних су у рукама Господњим, правда њихова живи на векове и њихова је победа над свим саблазнима које чине безаконици” – констатује први српски краљ.³¹ Исто тако смрт Михајла Драчког (1215) је ушла пре свега у ред чуда Симеонових као чудо шесто. Имамо овде зањимљив пример градације – Стефан Првовенчани обраћа се светом родитељу да „умоли Владику [...] и Господа” да заустави непријатеље отачаства. Симеон се топлом молитвом обраћа светом и великом мученику Христовом Ђорђу. Ђорђе понавља чин Светог Меркурија који „прободе нечастивог мучитеља Јулијана”, али не убија сам – он се јавља игуману Јанићију „усред земље српске” и објављује да је „послан од Господа” да убије „Ми-

26 Исто, 26-29, 141-144.

27 Исто, 32-37, 149-151.

28 Исто, 38-39, 152-153.

29 И. Коматина, *Историјска подлога чуда Св. Симеона у Житију Симеоновом од Стефана Првовенчаног*, Зборник радова Византолошког института LI (2014), 111-134.

30 Стефан Првовенчани, *Житије Светог Симеона*, нав. дело, 80-83, 170.

31 Исто, 171-172.

хајла Грка, који је у драчкој земљи”. У том тренутку један од слугу Михајлових „прободе [сџдроби] га мачем на постељи његовој” што је било „на радост свима који се уздају у Господа и у свете угоднике његове”.³²

1.4. Краљ Стефан Урош III Дечански у борби за престо са својим полубратом Константином, према Цамблаковом *Житију*, покушавао је да примени не модел сукоба Каина и Авела но братске љубави по узору Јосифа Египатског и његове браће (1 Мој 50,20), али пошто је његов предлог одбачен ступио је у бој и победио убијајући Константина (1323). У српској традицији нема подробнијих података о томе, али у западној историографији забележене су приче о суровом погубљивању Милутиновог првородног сина. Мавро Орбини, ваљда следећи за Псеудоброкармом, повезује његову смрт не са Стефаном но са братом од стрица Владиславом и пише да је тај Владислав „haue^odo haauuto in mano Costa^otino suo fratello, lo fece crocifigere, inchiodare & segar per mezo”.³³

2. Други подтип имамо када грешник умире услед молитве или клетве неког епископа или свештеника; можемо овде убројити случајеве Александра патријарха цариградског, Василија Великог, папе Јована VIII или Светог Саве.

2.1. Патријарх Александар сву ноћ се мољаше Богу испред олтара у ондашњој катедралној цркви Свете Ирине да Бог не допусти Арију да приступи црквеној заједници. Арију, као и Јуди, препуче утроба у народном нужнику и издахну тамо:

„Такву силу пред Богом имађаше праведна молитва великог архијереја Божјег Александра. Као оштар мач она умртви непријатеља Божјег и достави славље Цркви православној. То касније спомену и Свети Григорије Богослов у својој речи Цариграђанима, похвално се изражавајући о Александру, говорећи овако: Истину ћу вам рећи, јер сте ученици славног Александра, великог поборника и проповедника Свете Тројице, који и речју и делом одагна

32 Исто, 88-93, 172-173, Видети још: Р. Маринковић, *Типологија чуда у српској књижевности средњег века. Српска фантастика. Неприродно и нестварно у српској књижевности*, ур. П. Палавестра, Београд 1989, 304.

33 „Кад је ухватио свога брата Константина, нареди да га разапну на крст, прибију и претестеришу по средини“, М. Orbini, *Il Regno de gli Slavi, oggi corrottamente detti Schiavoni...* Pesaro 1601, 254; ур. М. Šufflay, *Pseudobrocardus. Rehabilitacija važnog izvora za povijest Balkana u prvoj polovini XIV vijeka*, *Vjesnik Zemaljskog arhiva* 13 (1911), 148; видети још: *Константин Немањић* <http://sh.wikipedia.org/wiki/Konstantin_Nemanji%C4%87>.

У Сеченичком летопису се спомиње да се свето тело Константина чува у граду Звечану, Љ. Стојановић *Стари српски родослови...*, нав. дело, 199, бр. 529.

јеретичку заблуду. Ви се сећате његове равноапостолске молитве, којом он оснивача и руководиоца безбожја уништи на месту, које заслуживаше најбезбожнији језик, да срамоту срамотом освети, и да срамном смрћу, потпуно заслуженом, вечито буде изобличено смртоносно зло јеретиштва, које погуби многе душе”.³⁴

2.2. Василије Велики у Кесарији Кападокијској пред иконом Пресвете Богородице, „поред које беше и икона Светог великомученика Меркурија, као војника са копљем”, мољаше се да се злочестиви цар Јулијан, уништитељ хришћана, не врати жив из рата. И виде светитељ како се икона Светог Меркурија измени, и лик Мученика постаде невидљив за неко време. А после мало времена појави се Мученик са окрвављеним копљем. Јер у то баш време Јулијан би у борби прободен од Светог Мученика Меркурија, кога Пречиста Дјева Богородица беше послала да погуби непријатеља Божјег.³⁵

У том случају имамо већ двоструко деловање – будући светац молитвом покреће активност другог свеца, који испуњава молбу. Врло важна је улога Пресвете Богородице и реалност иконописног лика, посебно окрвављено копље у Меркуријевој руци.

2.3. У *Житију Методијевог* има другачији пример, јер се ради о смрти као резултату изговореног проклетства. Папа римски Јован VIII, кад је сазнао да су немачки епископи задржали на две и по године Методија, „посла проклетство на њих са забраном да певају мисе“ и та анатема је постала Божијом казном: „Али они не избегоше суда Светога Петра, јер четири епископа од њих умреше”.³⁶

2.4. Свети Сава још као јеромонах је повезан са два смртна случаја – бугарског севастократора Стреза и Михајла I Анђела. Нарочито смрт Стреза (Просек 1214) је изазвала велико интересовање као једно од такозваних „негативних” чуда. Док је Стефан Првовенчани главну заслугу приписао Светом Симеону, Доментијан њу повезује са Св. Савом, а Теодосије то убиство представља у ширем теолошком контексту.

34 Јустин Поповић, *Спомен Светих отаца наших Александра, Јована и Павла, патријараха цариградских. Житија светих – август* <<http://www.agencijami.com/eparhija/ZS/ZSview.asp?ID=254>>.

35 Јустин Поповић, *Житије Светог оца нашег Василија архиепископа Кесарије Кападокијске. Житија светих – јануар*, <<http://www.agencijami.com/eparhija/ZS/ZSview.asp?ID=5>>.

36 *Успомена и живот блаженога оца нашега и учитеља Методија, архиепископа моравскога*, прев. О. Недељковић, *Ћирило и Методије. Житија, службе, канони, похвале*, прир. Ђ. Трифунковић, Београд 1964, 162-163.

За Доментијана Стрез је „ђавољи син” који се гордо понаша као библијска Зорница. Одлазак јеромонаха Саве, на молбу брата, у Стрезов логор за аутора је доказ идеалне сарадње двојице браће, а сам Сава се пореди и са Мојсијем који побеђује Амалика, као и са Св. Димитријем.³⁷ За тај случај састављане молитве предлажу широк избор цитата, који правдају суров однос према непријатељима, а између осталог говоре и о победи Саве над Стрезом, као Давида над Голијатом.

Теодосије, који полази од текста Стефана Првовенчаног, али пре свега Доментијана, зауставља се на том догађају не само с наративног гледишта, него и са теолошког. У глави *О напрасној смрти Стрезовој* Теодосије вели: „Уз друга многа чудеса хоћу овде да испричам и о убиству, учињеном молитвама Светога”³⁸. Сматра нужним да објасни смисао таквог избора:

„Бојим се да ко не изнегодује противу мене, да хоћу да оклеветам Светога као убицу. Не, за ово није крив ни Свети, нити сам ја зазоран, који ово причам. Ако није тако, то су онда криви и Илија, и Јелисеј, и пре њих Мојсије, јер у таквим делима не чине нам се ни они похвални.“

Теодосије укључује Саву у ред библијских и постбиблијских светих јунака „из старих и нових времена, који молитвом убише противнике”. Илија је, дакле, представљен као врло активан убица: „молитвом скинувши огањ са неба, два педесетника с људима сажеже, и три стотине (тако!) срамних пророка као богопротивних сам ножем закла, и пре тога речју затвори небеса и многе глађу помори, ревнујући Господу Сведржитељу”. Јелисеј „када му се ругаху деца јелинска, заповеди медведу да дође из пустиње и да их све удави, да би се устрашили њихови родитељи кад ово виде, и да не буду противни његову благочастиву учењу о Богу”. Мојсеј „фараона морем потопи и Амалика пружањем руку победивши, молитвом погуби”.³⁹ Један од разлога смрти и недаћа грешника је Божија освета: „А други пут Бог свете своје свети као своје изабране угоднике, када им се когод руга или им чини пакост или се ко

37 Доментијан, *Житије Светога Саве*. У: *Стефан Првовенчани, Доментијан, Теодосије*. прир. Љ. Јухас-Георгиевска, Десет векова српске књижевности 2, Нови Сад 2012, 117-119.

38 Исто, 247.

39 У *Житију Светог Саве* (XXIX) Доментијан предлаже врло опширно упоређење Саве са Мојсејом (Исто, 173-177). Између 30 различитих паралела постоји упоређење победе над фараоном и над Амаликом са победама Саве који је помоћу крста и молитве уништио многе претупнике.

неправедно подиже на њих и тражи да им учини зло”. Исту мисао је изнео и сам Св. Сава у свом говору после повратка из мисије:

„Јер никакво лукавство не може побећи од суда Божјега и јарости, и одмазда Божја неће малаксати, гонећи оне који чине безаконје све дотле док их не стигне. А ако за време и одлаже свој гнев, Бог трпи такве покајање њихово очекујући, а ако они и опет остану непокајани и не обрате се к њему, још горчу муку себи спремају, као и овај о коме сад слушате, како Бог својим судом страшну смрт изврши на њему.“

Сама прича о смрти Стреза је врло зањимљива и са педагошке стране, јер додирује готово све аспекте верског, моралног, социјалног и политичког живота. Осим тога има неколико важних семантичких паралела између вербалне структуре говора, молитава и фактичких реквизита акције. Најважнија ми се чини сагласност речи Савине молитве у шатору после неуспелих преговора и самог убијања. Сава правећи композицију од библијских стихова изговара и ове речи: „Да видим одмазду што долази од тебе на овога! На силу своју уздајући се, неправедно на нас мач свој наоштри, али ће твојом силом ући у срце његово”. Даље видимо да је Савина молба праведна, онда Господ испуњава његову молитву и шаље „анђела љута да га убоде посред љутога срца његова”. Рањени Стрез објашњава: „Неки страшни младић по заповести Савиној [...] на спавању је на мене напао, и извадивши мач мој њиме прободе срце моје”. Мач из молитве престаје бити симбол или метафора, а постаје конкретно оруђе убиства. Дакле анђеоло Божији у Савино име убија га његовим властитим мачем.⁴⁰ Цео тај догађај је упоређен са сличном смрћу цара Каложана, који представништвом Димитрија „Божијим судом од неке невидљиве муке у срцу умре”. Свети Димитрије, као раније поменути Меркурије и Ђорђе, спада у категорију светих ратника, заједно са таквим свецима као што су Теодор Стратилат, Теодор Тирон, Прокопије, Никита, Јевстатије, Трофим, Артемије, тако радо зографисани у црквама уочи ратне опасности и под окупацијом; подсетимо се да су најважнији од њих наведени и у Јефимијиној *Похвали кнезу Лазару*.

Византијска књижевност, и за њом и старословенска⁴¹ представљају Светог Димитрија као узор борбености и ангажовања у

40 Исто, 252; Р. Радић, *Свети Сава и смрт обласног господара Стреза*. У: *Свети Сава у српској историји и традицији*, ур. С. Ђирковић, Београд 1998, 51-61.

41 Климент Охридски га нариче „пастухъ истинњи“ и „тврдоје основаније отчѣству својему”. Осим тога подцртава да је Димитрије био лепотом и сјајем сличан анђелима („јакѣ ангельскоје подобије“), Климент Охридски, нав. дело, 228, 232, 234-235.

одбрани града Солуна и отаџбине. У првој половини XIII столећа Ђакон и хартофилакс базлике Св. Димитрија Јован Ставракиос је саставио циклус од 28 његових чуда, од којих је неколико везано за Словене. Претпоследње, 27. чудо говори о напрасној смрти цара Калојана. Кад је дошао са војском у близину града и уочио цркву Св. Димитрија цар се њој поклонио и обећао светоме да ће у случају победе сазидати њему леп манастир. Али је светац остао непоткупљив, ноћу је на белом коњу ујахао у шатор и пробо срце цара. Калојан је мислио да је то његов војсковођа Манастир. Из ране је текла светла црвена крв и увече је цар преминуо, а бугарска војска се повукла.⁴²

У 18. чуду се спомиње да је Димитрије убио и наследника Самуила – Гаврила Радомира (1015, по другој верзији, напр. код Скилице, убио га братић Јован Владислав). Ова два светитељева чуда - убиства Гаврила Радомира и Калојана – Јован Ставракиос је укључио и у своје *Похвално слово Светом Димитрију*.⁴³

Слично се говори и у Историји Георгије Акрополита (1217-1282): у току опсаде Солуна, бугарски цар је добио силне болове у боку и неки кажу да је то израз гнева Божија и да је преко ноћи неки војник ушао код успаваног цара и пробо га копљем у бок.⁴⁴

Иконографија, солунског и светогорског порекла, најчешће представља Димитрија на коњу док пробија лежећег на земљи цара Калојана. На неким копијама икона, ипак, великомученик пробада цара Василија II, после неког Турчина или Татара. Зањимљиво поређење се прави у византијској књижевности између смрти Калојана и хана Крума, који је умро о Великом четвртку 814. године; *Scriptor incertus* у свом спису говори о *невидљивој руци* која је убила великог хана, коме је изненада потекла обилно крв из уста, носа и ушију и

42 У Великим Минејима митр. Макарија између разних списа посвећених Св. Димитрију, налази се текст *Чудо святого Димитрея о пришествіи цари Асколонје* (како су звали Калојана), који се чини прерадом односног одломка Теодосијевог Житија, (видети: *Великіе Четъи-минеи, собранныя всероссійскимъ митрополитомъ Макариемъ. Октябрь, дни 19-31.* Санкт-Петербургъ, 1880, стб. 1900-1902, <https://docs.google.com/folderview?id=0ВхА-tН6В4х-JSXY4d0o4dk1хск0>>). Друго мишљење и публикацију текста Л. Гаврјушина, *Свети Димитрије Солунски и Свети Сава Српски*, Ниш и Византија XII (2014), 651-660.

43 Йоан Ставракий, *Похвално слово за чудесата на великия мироточец Димитър*, увод, превод, коментар В. Тѣпкова-Займова, *Гръцки извори на българската история/ Fontes graeci historiae bulgaricae*, Т. 10 съст., ред. М. Войнов, В. Тѣпкова-Займова, Л. Йончев, София 1980, 127- 132.

44 Георги Акрополит, *История*, съст., прев. М. Войнов, *Гръцки извори на българската история/ Fontes graeci historiae bulgaricae*, Т. 8, ред. М. Войнов В. Тѣпкова-Займова, Л. Йончев, София 1972, 156.

не одобрава чињеницу да је цар Лав V себи приписивао ово Божије кажњавање Крума као ужасног непријатеља хришћана.⁴⁵

ЗАКЉУЧАК

Теолошки основ позитивног посматрања тих и других светих јунака и поменутих, у суштини, страшних дела у нашој старој књижевности најпотпуније је представио Теодосије, наглашавајући инструменталну функцију светаца према Божијој вољи: „Боже је, дакле, све ово што бива преко светих, без Њега се ни дело ни реч не свршава”, „јер без Мене”, рече, „не можете ништа чинити”. И што од Бога бива преко светих, све је пред Њим добро и угодно, ако се неке злонамерном и чини да је противно”.⁴⁶

Кажњавање смрћу је Божији прерогатив, ниједан човек нема право да га у томе самоиницијативно замењује. Али стотине прича, цитата, симбола, метафора и поређења су доказ да баш Божији угодници јесу омиљено оруђе испуњавања овог обећања „Ја ћу вратити”. Смрт – физичка и духовна – непријатеља показује де се он налазио ван кошаре Господње, као црна овца или свирепа стока. Очување стада изискује удаљивање опасности, спољње и унутрашње, и Бог делује да би правда победила, а неправедни сишли у ад.

Епизода у Дукљанској хроници која је повезана са смрћу Јована Владислава у ширем контексту показује се потпуно у сагласности са осталим наративама у оквиру Рах Byzantino-Slava. Појава свеца као наоружаног војника – витеза у позицији Светог Владимира, визија анђела, начин смрти – све су то уобичајени и трајни елементи нарације, а уз то, верујемо, материјалне и духовне стварности. Ваља приметити да ни у једном случају сакрални убица не проговара ни реч, не објашњава, не оставља кажњаваном поруку. Другачија су нека уметничка решења новог доба, напр. у жалосној игри Јована Стерије Поповића *Владислав* (објављена 1843) дух Владимиров разговара са Владиславом пре кажњавања смрћу.⁴⁷

45 Неизвестен автор, *Повествование за Лъв, син на Варда Арменец /Scriptoris incerti Historia de Leone Armenii Bardae filio*, увод, превод, коментар Г. Цанкова-Петкова, *Грџки извори на българската история/ Fontes graeci historiae bulgaricae*, Т. 4, съст. и ред. И. Дуйчев, Г. Цанкова-Петкова, В. Тъпкова-Займова, Л. Йончев, П. Тивчев, София 1961, 24.

46 *Стефан Првовенчани, Доментијан, Теодосије*, нав. дело, 247; I. Lis, *Śmierć w literaturze staroserbskiej...*, нав. дело, 107-112.

47 *У спомен и славу...*, књ. 2, свезка 2, 127-136. Код Петра Прерадовића (*Владимир и Косара*, 1873) Владислав моли Владимира за милост, али на крају сам се прободје својом сабљом, исто, 78-79. Ова два дела су постала основ либрета Стевана Дивјаковића за његову оперу *Владимир и Косара*, која је у марту 2017. ушла у репертоар Српског народног позоришта.

Сав контекст анализиране епизоде подупире став великог броја стручњака да је барем тај део Дукљанске хронике направљен уз помоћ неког несачуваног словенског оригинала.

Ph. D. Aleksandar Naumov
Ca' Foscari University of Venice

THE DEATH OF JOVAN VLADISLAV IN THE CONTEXT OF HAGIOGRAPHIC MIRACLES OF CAPITAL PUNISHMENT

Summary: The article analyses one episode from the Chronicle of the Priest of Duklja regarding the death of Jovan Vladislav to whom it seems, before succumbing, that it is Saint Jovan Vladimir who kills him. Such event is considered in the wide context of similar hagiographic stories from the old Slavic literature and their biblical basis (Moses, Elijah, Elisha, David). The figures and works of Saint Simeon, Saint Sava, and Stefan of Dečani are taken into account, as well as the one of Saint Boris of Bulgaria (from the Latin tradition). In addition to this, the article describes the closest context of such killings, viewed as the fulfilment of God's will, hence the capital punishment from the side of Saint Demetrius, Saint Mercurius, Saint George and the (arch) angels, episodes which have also entered the old Serbian hagiographic tradition.

Keywords: Chronicle of the Priest of Duklja, Jovan Vladislav, Saint Jovan Vladimir, Old Serbian literature, hagiography, Pax Byzantino-Slava

Код Стевана Сремца (*Владимир Дукљанин*, 1904) војник Дукљанин, „слика и прилика“ Владимирова прободје Владислава „ножем, на дукљански начин скованим“, исто, 248.

Д-р Александр Евгеньевич Наумов
Университет Ка'Фоскари (Венеция, Италия)

СМЕРТЬ ИОАННА ВЛАДИСЛАВА В КОНТЕКСТЕ АГИОГРАФИЧЕСКИХ ЧУДЕС О НАКАЗАНИИ СМЕРТЬЮ

Резюме: В *Летописи попа Дуклянина* (иначе: *Барский родослов*) мы читаем рассказ о жизни и смерти Св. Иоанна Владимира, убитого племянником и наследником царя Самуила, Иоанном Владиславом, 22 мая 1016. В феврале 1018 убийца внезапно умирает во время осады города Дуррес. По версии *Летописи* он был убит ангелом или таинственным солдатом, в котором царь узнает покойного князя Дуклянского. Это возмездие является чудом: с помощью своих избранных святых Бог, таким образом, восстанавливает справедливость на земле.

В статье делается попытка интерпретации этого события в более широком контексте аналогичных агиографических рассказов. Первая группа содержит рассказы о царях, карающих смертью разных лиц: святые Константин Великий, Симеон Сербский, Стефан Дечанский и Борис-Михаил болгарский; Св. Симеон совершает возмездие уже после своей смерти.

Во второй группе рассказов представлены святые иерархи, убивающие силой своей молитвы – Александр, патриарх, убивший Ария и Василий Великий, силой молитвы призвавший смерть Юлиана Отступника, а также папа Иоанн VIII и смерть баварских епископов, издевавшихся над Св. Мефодием, а также случай Св. Савы, особенно распространенный в сербской литературе (смерть Стреза). Смертельные наказания совершаются „классическими” святыми – Георгием, Меркурием и, прежде всего, Димитрием, которые становятся агиографической моделью.

С богословской точки зрения человек не имеет права убивать, это прерогатива Бога. Однако, как отмечает один из наиболее известных сербских писателей – Феодосий, Бог одобряет и считает справедливым то, что совершается через Его угодников, в том числе и смерть неправедных.

Анализ мотива смертной казни в *Летописи* показывает, что сочинение попа Дуклянина представляет собою произведение типичное для Византийско-славянского мира. Можно согласиться, что по крайней мере эта часть *Летописи* восходит к протографу на церковно-славянском языке.

Ключевые слова: Летопись попа Дуклянина, Иоанн/Иван Владислав, св. Иоанн Владимир, агиография, церковнославянская литература, Византийско-славянский мир

Dr. Aleksandar Naumov
Universita Ca' Foscari Venezia

**Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΒΛΑΝΤΙΣΛΑΒ
ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΑΓΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΚΟΙΝΩΝ ΤΟΠΩΝ
ΠΕΡΙ ΘΑΝΑΤΙΚΗΣ ΤΙΜΩΡΙΑΣ**

Περίληψη: Στην εργασία εξετάζουμε ένα μέρος του *Χρονικού της Διοκλείας* στο οποίο πεθαίνει ο Ιωάννης Βλάντισλαβ και λίγο πριν το θάνατό του έχει την εντύπωση ότι τον σκοτώνει ο Άγιος Ιωάννης ο Βλαδίμηρος. Το περιστατικό αυτό μελετάται μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο παρόμοιων αгиολογικών ιστοριών από την παλαιά Σλαβική Γραμματεία και των βιβλικών ριζών του (Μωυσής, Ηλίας, Ελισαίος, Δαβίδ). Πραγματεύονται οι μορφές του Άγιου Συμεών, Άγιου Σάββα, Άγιου Στέφανου Ντέτσανσκι, όπως και του Μπόρις της Βουλγαρίας (από την λατινική παράδοση). Παρουσιάζεται γενικό πλαίσιο των θανάτων αυτών που θεωρούνται εκπλήρωση της Θείας Θέλησης, δηλαδή δίκαιη τιμωρία θανάτου από τον Άγιο Δημήτριο, Μερκούριο, Γεώργιο και από τους Αρχάγγελους, ιστορίες που εκλαμβάνονται ως μέρη της παλιάς σερβικής αгиολογικής παράδοσης. Το κεφάλαιο από το *Χρονικό της Διοκλείας* που μιλά για τον θάνατο του Ιωάννη Βλάντισλαβ στο ευρύτερο πλαίσιο παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με τις αφηγήσεις από την Pax Byzantino-Slava.

Λέξεις κλειδιά: *Χρονικό της Διοκλείας*, Ιωάννης ο Βλάντισλαβ, Άγιος Ιωάννης ο Βλαδίμηρος, παλαιά σερβική λογοτεχνία, αгиολογία, Pax Byzantino-Slava

Ο ΑΓ. ΙΩ.
Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ.

САДРЖАЈ

Увод:

Митрополит црногорско-приморски Амфилохије

Свети Јован Владимир – коријен светог дрвета5

I - ИСТОРИЈА

Срђан Пириватрић

Кнез Владимир и Диоклитија

између Римско-византијског и Бугарског царства13

Др Јован (Вранишкоски)

Ко је био охридски архиепископ

у време погубљења Јована Владимира?42

Др Александар Наумов

Смрт Јована Владислава у контексту

хагиографских чуда кажњавања смрћу63

Константин Костромин

Владари-мученици у словенским земљама

у периоду покрштавања Источне Европе81

Др Павел Павлов

Свети Јован Владимир. Род и власт

у средњовековној хришћанској традицији на Балкану105

Ђура Харди и Снежана Божанић

Свети Владари Јован Владимир и

Борис и Гљѐб у светлу њихове историјске епохе117

Др Катарина Митровић

Улога бенедиктинаца у евангелизацији Дукље
(друга половина IX – XII век)131

Др Жарко Лековић

Манастир Бијела – задужбина Светог Јована Владимира.
(Бијела кроз вјекове – историја и предање)172

II - ЦРКВЕНО ПРЕДАЊЕ

Протојереј–ставрофор др Димитрије М. Калезић

Духовни лик Светога краља Јована Владимира184

Протојереј мр Слободан-Бобан Јокић

Увођење у ред светих и литургијско
прослављање Светог Јована Владимира197

Др Жељко Р. Ђурић

Есхатолошки знаци у иконописању лика
Светог Јована Владимира213

Др Драгиша Бојовић

Свети Јован Владимир и
Стефан Немања – симболика крста230

Мр Петар Бенић

Повест о Варлааму и Јоасафу и
Свети Јован Владимир – два модела владарске светости243

III - КУЛТ СВЕТОГ ЈОВАНА ВЛАДИМИРА

Зоран Поповић

Свети Јован Владимир и култ
светих владара мученика у источном хришћанству256

Дејана Васин, ма

Стварање култа Црне Горе у пречанској политичкој јавности ...268

Др Душан Т. Батаковић

Кнез Јован Владимир: научна и просветна

рецепција у Краљевини Србији288